

Boerderijen, landhuizen, kastelen en bijgebouwen

Bakhuisje: een gebouwtje apart van de boerderij met een bakoven. Over het algemeen was voor de brandveiligheid het gebouwtje uit baksteen opgetrokken en was het dak gelegd met dakpannen

Boavenkamer: een kamer die bewoond werd door de ouders van de boer.

Buitenplaats: het ensemble van een landhuis met bijgebouwen en de omringende tuinen of park, die samen een onlosmakelijke eenheid vormen. De hoofdfunctie van een buitenplaats is recreatie, met name in het zomerseizoen.

Hallenhuisboerderij: een boerderijtype dat in de omgeving van de gemeente Voorst het meest voorkomt.

Doorrijschuur: een schuur met een ingang en een uitgang. Op deze manier kon iemand met paard en wagen de doorrijschuur aan één zijde binnenrijden, het paard en de wagen in de schuur stallen en bij vertrek de schuur aan de andere zijde weer verlaten.

Havezate: een boerderij die het recht van havezate had verworven. De boerderij moest hiervoor versterkt zijn. Met het recht van havezate kwam een aantal voorrechten en plichten.

Herenhuis: statig, hoog pand binnen de bebouwde kom met een nadrukkelijke architectonische uitstraling in het straatbeeld via een opvallende (gevel)presentatie.

Houten pompkast: het houten omhulsel van de pomp.

Keuterboerderij: een klein boerderijtje die bewoond en gebruikt werd door een keuterboer. Het boerenbedrijf van een keuterboer was zo klein dat hij zijn inkomsten aanvullen moest door loonarbeid.

Krukhuis (L-vorm): een hallenhuisboerderij waarvan het voorhuis aan één zijde verlengd is. In sommige gevallen werden hallehuisboerderijen eerst tot krukhuis verbouwd en vervolgens tot T-boerderij.

Landgoed: een grootgrondbezit met in de eerste plaats een economische functie. De gronden worden geëxploiteerd voor agrarische en soms ook industriële doeleinden. Meestal bestaat het grootste gedeelte van het terrein uit een combinatie van akkers, weilanden en bossen. Het centrum van een landgoed is meestal een buitenplaats zijn.

Landhuis: het huis dat het centrum vormt op vormde van een buitenplaats of landgoed

Lanterskamer: een kamer die gereserveerd was voor de pachtheer. Vaak was dit een extra kamer die tegen de boerderij werd aangebouwd. Het woord 'lanter' is een samentrekking van 'landheer'; het is dus de kamer van de landheer.

Ringmuur: verdedigingsmuur die als een ring rondom het kasteel is aangelegd.

Rosmolen: een door paarden aangedreven molen (met molen wordt niet het gebouw bedoeld, maar het werktuig waarmee door een draaiende beweging materiaal wordt bewerkt).

Schuurberg: een steltenberg waarvan het onderste gedeelte uitgebouwd is, zodat de ruimte onderin groter wordt.

Steltenberg: een hooiberg die door een vloertje in tweeën is gedeeld en waarvan het onderste gedeelte met wanden dicht is gemaakt. Zo kan bovenin het hooi opgeslagen worden en kan het onderste gedeelte gebruikt worden voor het stallen van vee of voor opslag.

Spieker: oorspronkelijk was een spieker of spijker een opslagschuur voor graan, niet alleen als voedsel maar ook als zaaivoorraad. Het woord spieker is afkomstig van het Latijnse woord voor korenaar. Om het zo belangrijke graan droog en veilig te bewaren werden spiekers veelal uit steen opgetrokken, waren ze één of meerdere verdiepingen hoog, en

werden ze soms op een (al dan niet kunstmatige) hoogte geplaatst en/of omgeven door een gracht. In de Middeleeuwen behoorden veel boerderijen tot een hof en moesten de boeren betalingen in natura aan de hofheer betalen. Dit werd in de spieker opgeslagen. Vooral vanaf de 17de eeuw verloren spiekers hun oorspronkelijke functie en werden ze regelmatige vanwege hun statusvolle uiterlijk door de eigenaar tot buitenhuis getransformeerd en tot centrum van een buitenplaats gemaakt. Daarom werden nieuwe buitenhuizen in deze periode ook wel spieker genoemd.

T-boerderij: een hallenhuisboerderij waarvan of het voorhuis aan weerszijden verlengd is, of het voorhuis haaks op het achterhuis geplaatst is. Aanvankelijk waren T-boerderij het resultaat van een verbouwing van het voorhuis, later in de 19de-eeuw werden nieuwe boerderijen ook wel als T-boerderij gebouwd.

Theehuis: tuinhuis waar men thee en eventueel andere dranken nuttigt.

Voorburcht: een ommuurd terrein vóór het kasteel waarop diverse faciliteiten zich bevonden, zoals stalgebouwen.

Traptoren: de toren waarin zich een wenteltrap bevindt. Bij de Middeleeuwse kastelen was dit de meest voorkomende soort trap.

Villa: luxueuze vrijstaande woning, kleiner dan een landhuis, met een grote tuin.

Weergang: een gang of omloop van waaruit bijvoorbeeld een kasteel of stadsmuur werd verdedigd tegen aanvallers. De weergang bevond zich bovenaan de binnenzijde van de buitenmuren en kon overdekt zijn. Via schietgaten of kantelen kon men de aanvallers beschieten, terwijl men zelf beschut stond.

Welput: plek waar water opwelt uit de grond.

Zomerhuis: een huis dat door de eigenaar alleen in de zomer bewoond wordt.

Indeling van boerderijen

Achterhuis: het achterste gedeelte van de boerderij. Dit is het bedrijfsgedeelte.

Deel: de deel is bij hallenhuisboerderijen het middelste gedeelte van het *achterhuis*. Het achterhuis bestond uit drie delen: stalruimtes aan weerszijden en een breed gangpad, de deel, in het midden. De deel werd veel gebruikt als dorsvloer, maar ook om bijvoorbeeld wagens te lossen. Boven de deel bevond zich de hooizolder.

Onderschoer: vóór 1800 lag de bedrijfsingang bij veel hallenhuisboerderijen een stukje terug in de achtergevel. Hierdoor ontstond een beschutte inham. Vooral in de 19de eeuw werden veel van deze onderschoeren dichtgezet door de gehele achtergevel

Voorhuis: het voorste gedeelte van een boerderij. Dit is het woongedeelte.

Verschillende typen dakvormen

Afgeplat schilddak: een schilddak waarvan het bovenste gedeelte niet in een punt eindigt, maar in een plat vlak.

Dakoverstek: het dak steekt een stukje uit.

Mansardedak: een gebroken zadeldak. De dakvlakken vertonen een knik, waarbij de onderste gedeelten steiler zijn dan de bovenste gedeelten.

Schilddak: een dak met vier dakvlakken, waarvan de dakvlakken aan de korte zijde de vorm van een driehoek hebben en de dakvlakken aan de lange zijde de vorm van een trapezium. De dakvlakken zijn allen even hoog.

Wolfsdak: een dak met een wolfseind. Een wolfseind is een afgeschuinde kant aan de korte zijde van het dak. De helling ervan is meestal steiler dan die van de andere dakvlakken. Deze dakvorm komt veelvuldig voor bij hallenhuisboerderijen in de gemeente Voorst.

Zadeldak: een vrij veelvoorkomende dakvorm die bestaat uit twee schuin tegen elkaar geplaatste dakvlakken; het dak ligt als een zadel op het huis.

Architectuurstijlen

Chaletstijl: een architectuurstijl die gebruik maakt van geromantiseerde vormen (vaak uit hout) uit het Zwitserse chalet. Voorbeelden zijn overstekende daken, sierspanten met ajourwerk, vakwerk, geveltekens en gedecoreerde windveren.

Delftse school: architectuurstijl, ontstaan rond 1920 vanuit de ideeën van een hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft. De stijl sluit aan bij de historische bouwtradities en – materialen, maar imiteert ze niet. Kenmerkend zijn soberheid en ambachtelijkheid.

Eclectische stijl: een architectuurstijl die vormen uit verschillende (neo-)architectuurstijlen met elkaar combineert.

Expressionisme: een architectuurstijl waarbij de architect iets van hemzelf wil uitdrukken in het gebouw, in vormen die niet teruggaan op een historische stijl.

Jugendstil/art nouveau: een nieuwe architectuurstijl die eind 19de eeuw opkwam. Natuurlijke vormen werden als inspiratiebron gebruikt en nieuwe bouwmaterialen en technieken werden zichtbaar toegepast. Glas(-in-lood), beschilderde geglazuurde tegels en giet- en smeedijzer werden veel gebruikt. Kenmerkend zijn ook de vloeiende lijnen, grote bogen en asymmetrie.

Klassieke architectuurstijl: de architectuurstijl van de Grieken en de Romeinen.

Overgangsstijl: een architectuurstijl die bestaat uit een mix van 19de-eeuwse neostijlen en een meer moderne, niet of weinig aan historische stijlelementen gebonden architectuur.

Neo-classicisme: architectuurstijl die de vormen van het classicisme op een nieuwe manier toepast. Voorbeelden van deze vormen zijn zuilen(galerijen), frontons en strikte klassieke verhoudingen.

Neo-gotiek: architectuurstijl die de vormen van de gotiek op een nieuwe manier toepast, zoals kantelen, spitsboogvensters en torens.

Neo-renaissance: architectuurstijl die de vormen van de renaissance op een nieuwe manier toepast, zoals trap- of klokgevels, spekbanden, zuilen en bogen boven de vensters.

Neo-stijlen: tegen het eind van de 18de, maar vooral in de 19de eeuw werden oude architectuurstijlen op een nieuwe manier en met een nieuwe betekenis weer toegepast.

Rationalisme: een architectuurstijl aan het begin van de 20ste eeuw die focus legt op het zichtbaar maken van de functie en de constructie van het gebouw.

Tuindorp: een woonwijk met een groen, open en dorps karakter

Bouwkundige en sierelementen

Begin- en sluitstenen: bepaalde stenen in een boog. De eerste en de laatste steen worden beginstenen genoemd, de middelste steen de sluitsteen. De middelste steen is de sluitsteen omdat deze steen als laatste in de boog werd aangebracht.

Boogveld: het halve-maangedeelte dat overblijft tussen een rechte bovenkant van een venster en een boog boven het venster. Dit veld kan rijk gedecoreerd zijn.

Bovenlicht: raam boven de voordeur van een huis dat gewoonlijk versierd werd een houten of gietijzeren patroon of symbool, zoals een levensboom

Buste: een borstbeeld; een beeld waarbij een persoon vanaf de borst en de schouders tot het hoofd te zien is.

Duiker: een soort tunnel waardoor een waterloop onder een weg of een gebouw kan stromen.

Duimstenen: een blokje natuursteen dat naast een raam-, deur-, of luikopening is gemetseld. In de duimsteen is het scharnier bevestigd.

Fries: horizontale band om een muurvlak aan de bovenzijde te begrenzen, veelal in een andere vorm of uit een ander materiaal dan dat van de rest van de gevel. Het is een vorm uit de klassieke architectuurstijl en is veel toegepast in het classicisme en neo-classicisme.

Fronton: een driehoekige bouwelement dat de bekroning is van een gevel, een venster of een ingang. De vorm komt uit de klassieke architectuurstijl.

Gehengen: een scharnierend smeedwerk op een deur, luik of raam zodat deze kan draaien. Het lijkt op een scharnier, maar is net wat anders.

Gepotdekseld: het iets over elkaar heen leggen (horizontaal) van planken of dergelijke platte materialen, net zoals bij dakpannen of bij visschubben het geval is. Met deze methode kan bijvoorbeeld een gevel met houten planken bekleed worden.

Geprofileerd: van een profiel voorzien

Gevelsteen: een stenen plaat of een blok in de gevel met een opschrift, een wapenstein of een gebeeldhouwde afbeelding.

Gevelteken: een houten plankje met een decoratieve vorm dat verticaal op de windveren, een sierspant of een uilenbord wordt geplaatst. Het steekt dus boven de daktop uit. De versiering heeft meestal een symbolische betekenis. Soms werd een gevelteken ook wel gevormd door twee windveren aan de bovenzijde wat te laten uitsteken, zodat ze elkaar kruisten.

Hoeklisenen: lisenen die zich op de hoek van een gebouw bevinden en dus aan twee zijden uit de muur steken.

Hoekpilaster: een pilaster die op een hoek is gezet en daardoor aan twee kanten uit de muur naar voren steekt.

Kantelen: zijn vaak te vinden op kasteelmuren en andere verdedigingswerken. Een kanteel is een over het algemeen vierkant of rechthoekig stukje metselwerk dat uit de muur omhoog steekt. Ze staan met een regelmatige afstand naast elkaar op de muur, net zoals de tanden van een tandrad. Op deze wijzen kunnen verdedigers achter de kantelen schuilen en in de open ruimte ernaast de aanvallers beschieten.

Klokkentorentje: toren waarin een klok hangt. Bij kerktorens is dit vaak de grote kerktoren, bij woonhuizen is dit een klein, vrij opengewerkt torentje op het dak.

Korfbogen: een boog die niet zoals een gewone boog een halve cirkel beschrijft, maar eerder een halve ovaal (over de lange zijde van een ovaal).

Kussenpanelen: een paneel dat aan de buitenkant enkele centimeters uitsteekt, alsof er een kussen tegen het paneel is aangeplakt.

Levensboom: een ornament dat bestaat uit een verticale stam, een breed wortelstelsel en een vrij sobere kruin, waaraan twee klokjes hangen. De levensboom wordt vaak gestileerd en een beetje abstract weergegeven.

Lisenen: verticale, iets uit de muur stekende stroken. Eigenlijk dus hetzelfde als een pilaster, maar dan zonder de specifieke eisen van de klassieke zuilenorde (klassieke architectuurstijl).

Meanderfries: een fries dat met een bepaald motief (meander) is versierd.

Muurankers: een ijzeren bouwonderdeel dat een houtconstructie aan een muur verbindt. Vaak heeft het de vorm van een liggende T, waarbij de korte zijde zich aan de buitenzijde van de muur bevindt en de lange zijde door de muur in een houten balk is gestoken.

Ojief: een s-vormig profiel dat echter precies het tegenovergestelde van de 's' is, namelijk van onderen bol en van boven hol.

Pijler en zuil: een pijler is een verticale ondersteuningsconstructie. Een zuil is een pijler die voldoet aan bepaalde eisen van de klassieke architectuurstijl, de zogenaamde bouwwoorden. Een zuil heeft bijvoorbeeld altijd een ronde doorsnede, terwijl de doorsnede van een pijler ook vierkant of veelhoekig kan zijn. Ook moet een zuil altijd uit een vastgesteld aantal onderdelen bestaan.

Pilaster: een zuil met een vierkante doorsnede die iets uit de muur naar voren steekt. Het wordt ook wel een halfzuil genoemd, alsof een halve zuil tegen de muur is gebouwd.

Pirons: een sierornament uit gebakken klei, lood of zink die op de nokeinden van een dak is bevestigd.

Plint: een verticale band, vaak van natuursteen, helemaal onderaan de gevel die dat gedeelte van het metselwerk beschermt tegen vocht en viezigheid en tegelijkertijd een sierwaarde kan hebben.

Risaliserende middenpartij: het middelste gedeelte van een gevel steekt iets naar voren.

Schamppaal: een paaltje of balk die diagonaal onderaan tegen de zijkanten van een grote ingang is geplaatst om schade aan de muur door aanrijdingen te voorkomen. Als een wagen te krap de ingang in wil rijden, glijden de wielen door de schuine zijden van de schamppalen er vanaf en botsen zo niet tegen de muur aan.

Sierlatei: een latei is een balk of rechthoekige steen boven een gevelopening (raam, deur etc.) die dient om het gewicht van het metselwerk erboven niet alleen op de gevelopening te laten neerkomen (dan stort de gevel immers op dat punt in), maar het te verdelen naar het metselwerk aan de beide zijden van de gevelopening. Een sierlatei is een latei die puur er puur voor de sier is ingemetseld.

Sierspant: een (veelal houten) sierelement dat veel in de chaletstijl is gebruikt. Een sierspant is tegen het bovenste gedeelte van een topgevel geplaatst en bestaat in zijn meest eenvoudige vorm uit een horizontaal balkje (van dakrand naar dakrand) en een verticaal balkje (van horizontale balk naar de dakpunt).

Spekbanden: een horizontale band in de gevel in een andere kleur, en dikwijls ook in een andere steensoort, dan de rest van het metselwerk. Op zo'n manier ontstaat een contrasterend effect.

Stiepelpaal: een paal die bij sommige boerderijen tussen de dubbele deeldeuren in staat en waartegen deze dubbele deuren kunnen sluiten. Als er een grote wagen via de deeldeur de boerderij in moest werd de stiepelpaal weggehaald.

Tegeltableau: een afbeelding of opschrift dat op enkele tegels is geschilderd. Het tableau is dus samengesteld uit meerdere tegels die dankzij de afbeelding of het opschrift één geheel vormen.

Travee: gevels kunnen in een aantal gelijke verticale delen worden opgedeeld, vaak aan de hand van de vensters en de deur. Een gevel met drie vensters en één deur, allen op regelmatige afstand van elkaar, bestaat dan uit vier traveeën. De lengte van een travee is die van de grond tot aan het dak

Uilenbord: een driehoekig bord dat tegen de top van een topgevel (dus eigenlijk tegen de nokeinde van het dak) is bevestigd. Vaak zie je uilenborden aan de bovenzijde van een wolfseind. In het bord bevindt zich een rond lichtgat waardoor uilen het gebouw in- en uit kunnen vliegen. Tegenwoordig heeft een uilenbord dikwijls alleen een sierwaarde. Bovenop een uilenbord kan een gevelteken zijn geplaatst.

Vakwerk/vlechtwerk: een constructie uit houten balken, waarvan de open ruimten met wilgentenen en leem zijn dichtgemetseld.

Vleugelstukken: een sierornament dat aan de zijkant van bijvoorbeeld een dakkapel of een topgevel is bevestigd. Vaak rijk versierd en in een vloeiende vorm.

Wapenstein: steen met daarop een heraldisch wapen van een bepaalde familie, vereniging, persoon of gemeente.

Windveren: een plank die tegen de zijranden van een dak is geplaatst (dus aan de kopse kanten van het dak). Op deze manier wordt de dakbedekking beschermt tegen wind en regen. Windveren langs de randen van het dak aan de voorgevel werden dikwijls in een decoratief patroon gezaagd.

Verschillende typen deuren

Deeldeuren: de vaak grote en dubbele (twee deurhelften) deur in het midden van de achtergevel die toegang geeft tot de deel, dus tot het bedrijfsgedeelte.

Mestgangdeuren: de deuren die toegang geven tot de stalruimtes om deze uit te mesten. Bevinden zich in de zijgevels van het achterhuis en aan weerszijden van de achtergevel van de boerderij.

Paneeldeur: een deur die is opgebouwd uit een houten raamwerk (raster met horizontale en verticale delen) met panelen (houten platen) ertussen. De panelen kunnen bijvoorbeeld dunner zijn dan het raamwerk, waardoor de deur bestaat uit delen die dieper liggen (de panelen) en die uitsteken (het raamwerk), waardoor reliëf ontstaat. Dit verhoogt de sierwaarde van de deur.

Vleugeldeuren: dubbele deur waarvan de deurhelften met een naad aan elkaar sluiten, dus zonder middenstijl.

Verschillende typen vensters

Drielichtvenster: een groep van drie vensters naast elkaar. In sommige architectuurstijlen is het middelste venster wat hoger dan de twee aan de zijkant.

Rondboogvenster: een venster dat aan de bovenzijde niet recht is afgesloten maar boogvormig.

Samengesteld venster: een venster dat uit een aantal kleinere vensters is samengesteld.

Spitsboogvenster: een venster dat aan de bovenzijde niet recht is afgesloten maar met een spitse punt, waardoor aan de bovenzijde een soort driehoekige vorm ontstaat.

Verschillende soorten topgevels

Gelderse topgevel: een topgevel dat op een bepaalde manier is uitgevoerd en versierd en alleen in Gelderland en Overijssel voorkomt.

Klokgevel: een topgevel die de vorm heeft van een ouderwetse klok. De zijkanten van de topgevel zijn niet recht maar hol.

Topgevel of puntgevel: een gevel waarvan het bovenste gedeelte in een punt eindigt en die zich meestal aan de korte zijde van een gebouw bevindt. Het bovenste gedeelte van de gevel is dus grofweg driehoekig van vorm.

Verschillende typen kerkgebouwen en onderdelen

Basiliek: een basiliek is een kerkgebouw in zijn klassieke vorm. Het is een rechthoekig gebouw dat uit drie delen bestaat: een breed middengedeelte, het schip en een smaller gedeelte aan weerszijden van het schip, de zijbeuk. De zijbeuken en het schip zijn van elkaar gescheiden door pilaren of zuilen. Het schip is hoger dan de zijbeuken en bevat grote ramen in het stuk muur dat uitsteekt boven de zijbeuken, de zogenaamde lichtbeuk.

Hallenkerk: een kerkgebouw waarbij de zijbeuken even hoog en soms ook even breed zijn als het schip.

Kruisribgewelf: een gewelf waarvan de kern gevormd wordt door twee, elkaar kruisende, bogen. De vlakken tussen de bogen zijn met stenen opgevuld.

Naaldspits: een hele steile torenspits die een hoek maakt van meer dan 70 graden.

Pseudobasiliek: een basiliek waarbij de daken van de zijbeuken zo hoog oplopen richting het schip dat er geen plaats meer is voor de lichtbeuk.

Schip: het brede middengedeelte van een kerkgebouw.

Transept: veel kerkgebouwen hebben een kruisvormige plattegrond. De kruising en de beide korte zijarmen is het transept.

Viering: veel kerkgebouwen hebben een kruisvormige plattegrond. De kruising is de viering.

Waterstaatskerk: tussen 1824 en 1875 werden diverse kerken gebouwd met financiële steun van de overheid. Het ministerie van Waterstaat controleerde het ontwerp en de uitvoering van de bouw van deze kerken.

Zijbeuk: het smallere zijgedeelte van een kerkgebouw.

Verschillende typen molens

Bovenkruierend: de kap met de wieken van de molen kunnen gedraaid worden in de richting van de wind. Dit draaien in de richting van de wind heet kruien.

Standerdmolen: één van de oudste typen windmolens. Bij dit type rust de kast, het omhulsel, van de molen op een verticale houten balk, de standerd genoemd.

Stellingmolen: een molen die halverwege een galerij, of stelling, bevat. Dit type molen is relatief hoog en de wieken komen niet tot de grond. Daarom is een galerij halverwege de molen nodig om de wieken te kunnen draaien of van een zeil te kunnen voorzien.

Geografische begrippen

Bandijk: Ban of keur betekent in dit geval order of bevel. Deze dijk is aangelegd in opdracht van de hertog van Gelre, Hertog Eduard, vandaar de naam Bandijk.

Brink: van oorsprong een open plek waar het vee werd verzameld. De brink lag daarom aan de rand van een nederzetting. Naarmate de nederzetting groeide kregen sommige brinken steeds meer een centrale functie doordat boerderijen en huizen langs de rand van de brink werden gebouwd.

Leilinde: een lindeboom waarvan de zijtakken vanaf een bepaalde hoogte horizontaal geleid worden zodat een scherm ontstaat.

Wiel of kolk: het diepe gat, met water gevuld, dat overblijft nadat een dijk doorgebroken is door een te hoge waterstand. Wanneer de dijk doorbreekt, golft het water met grote kracht door het ontstane gat heen. Door het rondkolkende water werd de bodem met kracht uitgediept, waardoor, als het water weer weg was, een diepe waterpoel achterbleef.

Cultuurhistorische begrippen

Abdij Sint Salvador in Prüm: veel boerderijen in de omgeving van Gietelo moest in de Middeleeuwen een tiende aan de abdij van Prüm betalen; het was een initiator van de ontginning van de Voorsterklei.

Cijnsboek: Als iemand voor eigen gebruik een stukje woeste grond kocht, dan moest uit die grond een jaarlijks bedrag aan de overheid betaald worden. Dat bedrag werd cijns genoemd. Een cijns bleef verbonden aan een bepaald stuk grond. Als het goed verkocht werd, moest

de nieuwe eigenaar voortaan de cijns gaan betalen. Deze cijnsen waren tot in de tweede helft van de zeventiende eeuw niet aflosbaar.

Hof: het centrum van een middeleeuws landgoed of domein. Zo'n domein bestond uit twee delen: de hof, waaruit het hele landgoed bestuurd werd en wat de spil was van het landgoed, en de horige boerderijen.

Horige boerderijen: boerderijen die bij een hof behoorden. De boerderijen werden bemand door horige boeren die aan de boerderij gebonden waren. Zij mochten de boerderij gebruiken en hadden in ruil daarvoor diverse verplichtingen jegens hun heer, zoals dienstverlening en het afdragen van een deel van de oogst. Zij waren niet vrij, maar gebonden aan de boerderij en aan de hofheer.

Marke en markgericht: toen in de Middeleeuwen steeds meer land ontgonnen werd, werd het areaal woest land steeds kleiner. Dit woeste land werd ook gebruikt, bijvoorbeeld voor het steken van plaggen, de jacht of het laten weiden van vee. Het woeste land dat overbleef bestond uit grond die niet geschikt was voor de landbouw of veeteelt, zoals droge heidegronden en moerassen. Deze woeste gronden werd de marke genoemd en werd onder het beheer van een markegericht, dat bestond uit een aantal boeren. Naar gelang de omvang het grondbezit mocht elke vrije boer een deel van de marke gebruiken.

Oversticht: het Oversticht is de oude naam voor een groot deel van het huidige Overijssel.

Statie: de plek waar een rooms-katholieke missionaris zich bevindt. Een statie ligt dus altijd in een missie- of zendingsgebied. In de 17de, 18de en de eerste helft van de 19de eeuw was er wel religieuze gewetensvrijheid, maar waren rooms-katholieke kerkdiensten en andere geloofsuitoefeningen niet toegestaan. In het geheim werden deze activiteiten echter wel uitgevoerd, vaak vanuit een statie.